

**Ukk Települési Örökségvédelmi
Hatástanulmánya**

**Munkaközi
2019**

Ukk Települési Örökségvédelmi Hatástanulmánya (munkaközi állapot)

A kulturális örökség védelemével kapcsolatos szabályokról szóló a 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet 14. mellékletben előírt tartalommal

Bevezetés

Ez az örökségvédelmi vizsgálat egy hatástanulmány részeként a vonatkozó jogszabályok, különösen a Kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. Törvény, és a 68/2018. (IV. 9.) Kormányrendelet, valamint az előbbiekkal összefüggésben a 314/2012. (XI. 8.) Korm. rendelet vonatkozó részeinek előírásai szerint készült.

A tanulmányhoz felhasználásra kerültek korábbi vizsgálati anyagok (különösen e sorok írói által jegyzett Településképi arculati kézikönyv szövegei), rendezési tervek, a történeti, régészeti, művészettörténeti szakirodalom, és különféle adatbázisok anyaga (Arcanum, Miniszterelnökség).

A meglévő adatokat helyszíni bejárás során (2018. október) ellenőriztük, és a jogszabályi előírásnak megfelelő tartalommal a feladathoz igazított formába foglaltuk. Az utóbbi forma megengedett, indokoltan, az érthetőséget segítően, és hiánytalanul vonja össze a 68/2018. (IV. 9.) Kormányrendelet 14. melléklete összetartozó tartalmi elemeit, s azokat közös fejezetben fejt ki.

A hatástanulmány készítői egyúttal nyilatkoznak arról, hogy a tanulmány készítéséhez szükséges képesítéssel, gyakorlattal és szakértői jogosultággal rendelkeznek, szerepelnek a Miniszterelnökség által vezetett Műemléki szakértői névjegyzékben műemléki szakértőként (műemléki érték dokumentálása).

Budapest, 2018. december 7.

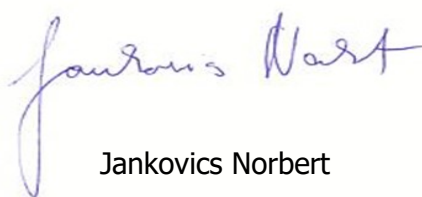

Batizi Zoltán
régész, régész
szakértő

szakértői sz.: 17-003

Máté Zsuzsanna
építész, műemléki
szakértő

szakértői sz.: 21-0073

Jankovics Norbert
művészettörténész, régész,
műemléki szakértő

szakértői sz.: 21-0016

1. Örökségvédelmi vizsgálat

1.1.A település történeti leírása- Természeti, tájhasználati, településhálózati és településszerkezeti összefüggések, táj- és településtörténet

Ukk a Marcal folyó medencéje alkotta kistáj déli, a folyó kisebb vízhozamú, eredéshez közeli részén, fekvő település. A Marcal-medence hazánk óceáni éghajlati hatású területén található, amely a többi, szomszédos területhez képest átlagosan nagyobb és egyenletesebb eloszlású csapadékot, és alacsonyabb hőmérsékletet is jelent. A völgyet, így a település határát is a lejtőkkel határolt sík, magas talajvízállású termőterületek jellemzik.

Bár a talaj minősége nem a legjobb, de az állandó vízjárás, és az enyhe mikroklíma az őskor óta folyamatosan vonzották a megtelepedő embert.

A régészeti leletek tanúsága szerint ugyan a település csaknem folyamatosan lakott volt a mai falu történetének kezdetei az írott források hiány miatt alig ismertek. Az Árpád-kor elején, a 11. században, a falu szemben később jellemző állandóságával még sokáig „mozgó” település volt. Egy adott területen vándorolt, és költözött a lakosság, ebből alakult ki később a falvak külterülete. Az állandóságot 1100 tájától egyre inkább a templom és a temető jelentette, amely azután a falu szakrális, eszmei és igazgatási központjává vált.

Ukk „Terra Vck” néven viszonylag korán, 1268-ban feltűnik a forrásokban. Az elnevezés talán személynévből eredeztethető, és sokféle írásmóddal feltűnik a 13-14. századi oklevelekben. A középkori fejlődés békés időszakának a török Hódoltság vetett véget. Először a Balaton északi partját 1548-ban végigpusztító törökök dúlták fel a környékbeli falvakat, de a sümegi vár kvázi végvárrá válása miatt, a vár védelmében az összes újratelepült. Ukk végül a többszöri török pusztítás miatt a 17. századra elnéptelenedett, még 1715-ben is puszta volt, és határában csak két jobbágy lakott a családjával. A 18. század elejétől részben a tudatos betelepítéssel, majd a 1830-as években a Bertin-tó lecsapolása, területének felparcellázás, és művelési területté tétele után bevándorlással is növekedett a lakosság száma. A 19. század közepén a helyiek főleg mezőgazdasági termelésből és nagyállattartásból élő jobbágyok, csak néhány nemesi rangú személy élt a faluban. A század végén a település először helyi érdekű, majd országos vasúti csomóponttá vált. A Boba és Ukk között létesített Dunántúli HÉV társaság pályáját 1889. január 13-án adták át a forgalomnak, nem sokkal ezután, 1890 októberében, elkészült az Ukk és Zalaegerszeg közötti rész, a Zalaegerszegen át Csáktornyáig tartó vasútvonal következő szakasza. 1890 után Ucknak jegyzője és postahivatala is volt. Az I. Világháború után nemzetközi vonallá váló vasút még fokozta is a falu jelentőségét: már az 1930-as években csatornázták, körorvosi és kerületi állatorvosi székhely lett saját gyógyszerárral.

A 1860-ban a faluban született Rákosi Viktor író, újságíró, humorista, és 1866-ban Krausz Sámuel történész, nyelvész, hebraista. A két világháború közötti időszak ünnepezt színésznője, Bulla Elma évtizedeken át nyaralt a faluban.

A változatos növénytakarójú, szelíd tájak, a jó természeti adottságok a legkorábbi időszaktól vonzották állandó megtelepedésre az embert. Ukk bel- és külterületén, lévén ilyen területen fekszik, nem kevesebb, mint nyolc védett régészeti területet tartanak nyilván.

A Vasútállomás környékén nagyobb kiterjedésű, hosszú életű őskori település nyomai ismertek. A falu nyugati határában ásatások középkori házak maradványait hozták napvilágra. A település mai belterületéről Ukk középkori előzményeinek nyomai ismertek a Kossuth, a Széchenyi, és Jókai utcákból. Az utóbbi lelőhelyen őskori réteget is sikerült megfigyelni.

A legjelentősebb, országosan védett műemlék a település főutcáján, azzal párhuzamosan álló, keletelt barokk templom, a hajónál keskenyebb, egyenes záródású szentéllyel, a nyugati, bejárati főhomlokzathoz épített, nyolcoldalú gúlisakkal fedett toronnyal, a szentély északi oldalán oratóriumos sekrestyével. Bent a szentélyt csehsüveg-boltozat, a hajót

hatszakasos poroszsüveg-boltozat fedi, a nyugati karzat kétpilléres. A diadalív homlokoldalát, és a szentély falait későbarokk kifestés díszíti, a diadalív belső síkján festett kazettasor, a szentély boltozatán négykaréjos mezőben Szentháromság-kép látható a 18. század végéről. A sekrestyét csehsüveg-, az oratóriumot poroszsüveg-boltozat fedi. A különösen értékes berendezési tárgy az érett barokk főoltár, amelynek alsó és felső szintjét egy-egy csavart oszlop tagolja, lent Szent István és Imre, fent Szent Margit és Szent Erzsébet szobraival. A Szentháromságot ábrázoló oltárkép feletti emblémában az 1674-es, alatta az 1902-es és 1987-es évszám látható, az oromzati képen az Angyali üdvözetet kapott helyet. Az oltár elhelyezése arra vall, hogy a 17. század utolsó harmadában eredetileg nem ide készült, származási helye egyelőre ismeretlen. A déli mellékoltár későbbi, historizáló darab. Az oltárral egykorúnak látszó érett barokk szószék kora és művészi színvonala miatt is különlegesség, oldallapjának mezőit az evangélisták szobrai díszítik. A szószék alatti falon Szentgyörgyi Horváth Ignácné, Vizeki Tallián Anna (+1830) és lánya, Vizeki Tallián Pálné Szentgyörgyi Horváth Magdolna (+1862) gótizáló-romantikus stílusú síremléke kapott helyet. Az épület valószínűleg középkori alapokon áll, és hódoltságot valószínűleg átvészelő kevés egyházi épület közé tartozik. Az oltáron ma olvasható 1674-es évszám korábbi felújítás emlékét is őrizheti, ha az nem csak az idegen származású oltárra vonatkozik. Az első írott anyaggal is igazolható restaurálásra 1730-ban került sor. A szentély boltozatát és a tornyot az 1776-os felújításkor építhették. 1902-ben a kegyúr Szentgyörgyi Horváth család saját költségén romantikus-historizáló stílusban átalakította.

Önállóan is védett a templom déli oldalánál, az utca szélén álló Nepomuki Szt. János későbarokk kőszobra. A papi ruhás, süveges szent, jobb vállára fektetett korpusszal hasábos talapzaton áll. A szobor a közelmúltban sajnos igen drasztikus, és szakszerűtlen felújításon esett át.

A mai falukép értékes részei az egykori nemesi rangú lakók által hagyott épített hagyaték elemei, amelyek közül csak az egykori Szalay-kúria sorsa tekinthető rendezettnek, a másik két épület méltatlanul elhanyagolt.

A település központjában, az út mentén kisebb kiemelkedésen áll a Szalay-kúria, mely a Községi tanácsnak, majd ma az Óvodának ad otthont. A szabálytalan alakú telken, az utcától távolabb, annak vonalára merőlegesen álló, téglány alaprajzú, észak-déli tengelyű, kontyolt, cserepezett manzárdtetővel fedett, részben alapincézett épület, a nyugati, udvari hosszhomlokzatán beüvegezett, kilencárkádós, kosáríves, mellvédes tornáccal, déli homlokzatán három ablakkal és két, ovális, oromzati szellőzővel. Bent az oldalfolyosót, és az egyik helyiséget dongaboltozattal, a többi szobát teknőboltozattal fedték, ezeket stukkókkal és vállpárkányokkal díszítették. Az épület középrészében, de nem a tengelyben kapott helyet a nagyterem. A pince fiókos dongaboltozattal fedett. Az erősen átalakított külső ellenére ma is jól láthatóan barokk arányú ház a 18. század utolsó harmadában épülhetett.

A Szalay-kúriától nem messze, a Széchenyi, és a Kossuth utcák kereszteződésében, az előbbi utca vonalához közelebb áll az egykori Gyömörei-kastély épülete, mögötte néhány, eredetileg talán hozzá tartozó gazdasági melléképülettel. A 20. század második felében termelőszövetkezeti központként használt úri lak mai képe semmiben nem emlékeztet korábbi szerepére. Földszintes, téglalap alaprajzú, észak-déli hossz tengelyű, oromfalas, erősen átalakított, műpalával fedett, alapincézett ház, tagolatlan, jellegtelen homlokzattal. Elülső részében a három, nagy, teknőboltozatos helyiséget hatszakasos, csehsüveg-boltozatos tornác kíséri, melynek árkádjait elfalazták. Az épület két végében lévő szobák alatt elhelyezett dongaboltozatos pincékbe a bejárati homlokzat szélén nyílik egy-egy ajtó. A több lakásra felosztott, leromlott állagú kúria vagy kastély az építészeti formák tanúsága szerint a 18. század végén épülhetett.

A Kossuth Lajos utca keleti, főút felé eső szakaszán, a falu egykori keleti szélén, ma üresen áll a harmadik nemesi lakóhely, a Gyömörey-kúria. Az utcavonalon, azzal párhuzamosan álló, téglalap alaprajzú, kelet-nyugati hossz tengelyű, cseréppel fedett, oromfalas épület utcai homlokzata kilenc tengelyes, öt ablakkal. A rövid homlokzatokat két ablak, és félkör alakú

oromzati szellőző töri át. Az alaprajza kéttraktusos, utóbb felosztott kályhafülkés nagyteremmel. Valószínűleg szintén a 18. század végén épült.

A Kossuth Lajos utca beépítése több szakaszon őzi főként a falu 19. századi virágzásának nyomát. A falusi igényeken túlmutató, polgári építészet emlékei közül a vakolatdíszes, Vasúthoz közel eső Kossuth utca 135. számú ház helyi védettséget élvez. Módosabb építetű személyére utaló további Kossuth utcai házak a temetővel, vagy a volt termelőszövetkezeti központ üres területével szemközt álló, utcavonalra épült, többtengelyes homlokzatú épületek. A vasútállomás mai épülete modern, helyi építészeti védettséget élvez.

Egyszerre szakrális- fogadalmi emlékek, tájékozódási- és határpontok is a magyar vidék jellegzetes színfoltjai, az útmenti fogadalmi szobrok és keresztek. E sajátos plasztikai műfajnak Ukk belterületén két példája akad, a katolikus templom előtt, a gógánfai és a vasútállomásra vezető utak találkozásánál álló keresztek kései, a két Világháború között készült példányok.

Ukk történeti magját, a legkorábban lakott, és oldalhatáron álló házak sorával beépült részét a Kossuth Lajos utca főúttól a Kossuth utca 80. szám környékéig tartó szakasza jelenti. A mai temető területe ekkor még kissé távol eső, de közvetlenül szomszédos külterületi hely volt.

Az utcák vezetése, a templom, és a három, ma is meglévő úri lak telke azok, amelyek a 18. századi állapotokra visszavezethetők. Ezek közül a Gyömörei-kastély tágas, szabálytalan ma a Széchenyi utca nyugati, és a Kossuth utca déli része közé eső telke a mai igen ritkán beépített formájában már ebben a korai időszakban létezett. Kisebb léptékű, közrendű tulajdonában álló lakóházak, vagy összefüggő telekosztás nem maradt fenn ebből a korszakból.

A belső utak állapota közepes-rossz, a mai útburkolatok jellemzően régiek, és túlhasználtak. A járdáknak részben már felújítottak.

A falu növekedése a 19. században inkább a már lakott területek sűrűbb beépítését jelentette. Az egyetlen e korszakhoz köthető lakott terület növekedés a mai 84. főút mentén, és a főút keleti oldalán való telkek beépítése volt. A 20. század elején a település nyugati-délnyugati irányban is nőtt, ekkora a település, ha laza beépítéssel is, de elérte a mellett fekvő temető területét. Az új falurész a vasút megnyitása után népesült be, kis, oldalhatáron álló, oromfalas, hosszú házaival, ma is őrzi az 1900 táján, a 20. század első harmadában kialakult képét.

A vasút környéke, és a Kossuth utca teljes nyugati vége nagyon ritkán beépített, egyes telkekről bontással eltűnt házak miatt mára még lazább beépítésűvé vált. A 19. század végi eredetű szűk telekosztás, oldalhatáron álló beépítés jellemzi a Kossuth utca központ körüli részét, a Széchenyi utca nyugati oldalát, és a Jókai utca északi felét. A Kossuth Lajos utcában elszórva, jó néhány ház a falusi igényeken túlmutató, polgári építészet emléke, a 19-20. században virágzó Ukk hagyatéka. A faluképet e színfoltként feltűnő jellegzetességeken túl az 1960-as, 70-es évek építkezései, és ezek közelmúltban lezajlott változatos minőségű és stílusú korszerűsítései (szigetelések, ablakcserék, új kerítések) jellemzik.

Eredetileg a falu központjától távol, de a főút mentén nyugatra fekvő, ma már a település belterületére eső sírkert. Keresztjét csak a 20. században állították, legkorábbi síremlékei az 1860-as évekből valók. Az 1860-70-es évekből fél tucatnál több vörös mészkőből faragott sírtábla származik, a homokkőből készült, kereszttel koronázott kövek a 20. század első harmadából valók. A 20. század elején készült Gyömörey János huszár őrnagy, 1848-as honvéd tűzmester szürke gránit obeliszkkal díszített síremléke. A sírok többsége műkö, a régebbi táblák és keresztek ezek között, elszórtan állnak. A temető hátsó részén jellegtelen ravatalozó épület.

Ukk vázlatos térképe, a település történeti korszakainak és műemlékeinek jelölésével
(Településképi arculati kézikönyv, 2017)

Felhasznált irodalom

Anjou-kori Oklevéltár. XI. 1327. Budapest–Szeged, 1997 196-197., 414. regeszta

Anjou-kori Oklevéltár. XL. 1356. Budapest-Szeged, 2014 207., 307. regeszta

Bakay K.- Kalicz N.- Sági K.: Veszprém megye régészeti topográfiája. A devecseri és sümegi járás. (Magyarország régészeti topográfiája 3. kötet.) Akadémiai kiadó. Budapest, 1970.

Koppány T.- Lővei P.- Balázsik T.: Veszprém megye műemléki topográfiája. Kézirat OMF-OMVH. 1980-1991

R. Lendvai A.: Adatok Sümeg és Tapolca XVII–XIX. századi történetéhez, különös tekintettel a kézműiparra. In: A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei 17. Veszprém 1984 531-551.

Farkas G.: A Sümeg vidéki falvak múltjából. (Sümegecsehi, Bazsi, Sümegprága) A veszprémi püspöki uradalom történetéhez. In: Alba Regia 33. Székesfehérvár 2004 61-108.

Ilon G.- Juhász I.- Sümegi P.- Jakab G.- Szegvári G.- S. Törőcsik T.: A Marcal-völgy története az őskortól a középkorig egy környezetrégészeti vizsgálat tükrében. Mezőlak-Szélmező tőzegláp geoarcheológiai vizsgálatának eredményei. In: Savaria 29. Szombathely 2006 147-216.

Jankovics N.- Klagyivik M.- Máté Zs.: Bazsi településképi arculati kézikönyve. Kézirat. 2017

Kiss L.: Földrajzi nevek etimológiai szótára I. kötet. Akadémiai kiadó, Budapest, 1997

Kovács F.: Ukk határa. In: Régészeti kutatások Magyarországon 2010. Szerk.: Kisfaludi Júlia. Kiadó: Kulturális Örökségvédelmi Hivatal és a Magyar Nemzeti Múzeum. Budapest, 2012 388-389.

Regenye J.: Terepbejárási jelentés a Zalaegerszeg-Boba vasútvonal építését megelőző terepbejárásról, 2005. KÖH 600/2531/2006.

Felhasznált adatbázisok

Első Katonai Felmérés- A Magyar Királyság területére, Arcanum Adazbázis Kft. DVD- ROM. Bp. 2004

Második Katonai Felmérés: Magyar Királyság és a Temesi Bánság. Arcanum Adazbázis Kft. DVD- ROM. Bp. 2005

Harmadik Katonai Felmérés, a Magyar Szent Korona Országai, 1:25.000. Arcanum Adazbázis Kft. DVD- ROM. Bp. 2007

hungaricana.hu/hu/adatbazisok/ (a letöltés dátuma 2018. 10. 25.)

njt.hu (a letöltés dátuma 2018. 10. 25.)

Műemléki hatósági nyilvántartás (a letöltés dátuma 2018. 10. 25.)

A Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázisa (<http://archeodatabase.hnm.hu>, a letöltés dátuma 2018. 10. 25.)

1.2. A védett műemléki értékek települési értékleltára

1.2.1. Világörökségi, és a világörökségi várományos helyszínek és területeket

Ukk közigazgatási területén nincsen az UNESCO kulturális vagy természeti világörökségi helyszínek közé felvett objektum, terület, és ilyen nem szerepel a magyarországi várományosi helyszíneket felsoroló jogszabályban sem. (27/2015. (VI. 2.) MvM rendelet a Világörökségi Várományos Helyszínek Jegyzékéről)

1.2.2. Az országos építészeti örökség elemei

Ukk közigazgatási területén történeti táj, műemléki jelentőségű terület, kiemelt nemzeti emlékhely, nemzeti emlékhely, történeti emlékhely nem található.

Műemlékek

Sorszám	Megnevezés	Cím/EOV koordináták	Törzsszám/ Azonosító	Hrsz.	Műemléki védelem bírság kategóriája, a védelem ideje, módja
	Jelleg, állapot Ún. ex-lege műemléki környezet				
1.	Gyömörei-kúria	Kossuth L. u. 12./EOV 511075 190488, WGS84/GPS 47.043935, 17.21908	5348/1055 3	269	ún. II. bíráskategória, 22509/1958 EM 120344/1958 MM 1958.01.01 (miniszteri döntés)
	Az utca szélén, az utca vonalával párhuzamosan álló, téglány alaprajzú, kelet-nyugati tengelyű, cseréppel fedett, oromfalas épület. Höbörcsös vakolatú homlokzatai tükrös tagolásúak, a széleken és a nyílások körül besimított, meszelt sávokkal. A tükrök sarka visszametszve lekerekített, hosszhomlokzatait íves párkány zárja. Utcai homlokzata kilenc-tengelyes, öt ablakkal. A rövid homlokzatokat két ablak és félkör alakú oromzati szellőző töri át. Helyiségelrendezése kétmenetes, melybe kályhafűlkés nagyterem ékelődik. Ezt utóbb felosztották. A helyiségeket borított gerendafödém fedi. Az ablakok többségét átlós, köztes vasrács védi. Elhanyagolt, rossz állapotú, vakolatát vesztett és beázó épület. A kúria ex-lege műemléki környezete, törzsszám/azonosító: 5348/25874, Hrsz.: 241/2, 246, 268, 272/1, 272/2, 48				
2.	Szalay-kúria	Kossuth L. u. 41./EOV 510684 190496, WGS84/GPS 47.043930, 17.21393	5349/1055 4	71	ún. II. bíráskategória, 22509/1958 EM 120344/1958 MM 1958.01.01 (miniszteri döntés)
	Szabálytalan alakú telken, az utcától távolabb, annak vonalára merőlegesen álló, téglány alaprajzú, észak-déli tengelyű, kontyolt, cserepezett manzárdtetővel fedett, részben alapincézett épület. A nyugati és déli homlokzatai tükrös tagolásúak, a széleken és a nyílások körül besimított vakolatszalaggal. Nyugati, udvari hosszhomlokzatán beüvegezett, kilencárkádós, kosárárvas, mellvédes tornác fut, melynek második, ötödik és kilencedik árkádja bejáratként megnyitott. A déli homlokzatát három ablak és két, ovális, oromzati szellőző töri át. Az ablakok				

	szalagkerete a sarkaiknál kiszélesedik. Helyiségelrendezése nagyobbbrészt hárommenetes. Az oldalfolyosót és az egyik helyiséget dongaboltozattal, a többi szobát teknőboltozattal fedték, ezeket stukkókkal és vállpárkányokkal díszítették. Az épület középrészében, de nem a tengelyben kapott helyet a nagyterem. Az ablakokat köztes vasráccsal látták el. A pince fiókos dongaboltozattal fedett. Állapota jó, felújított, karbantartott. A kúria ex-lege műemléki környezete, törzsszám/azonosító: 5349/25875, Hrsz.: 48, 70, 72				
	Szentháromság róm. kat. templom	Kossuth L. u./ EOV 510788 190479, WGS84/GPS 47.043794, 17.21530	5351/1055 2	69	2016. január. 1. óta Nyilvántartott műemléki értékként védett
3.	Település főutcáján, azzal párhuzamosan álló, keletelt templom, a hajónál keskenyebb, egyenes záródású szentéllyel, a nyugati, bejáratí főhomlokzathoz épített, nyolcoldalú gúlasisakkal fedett toronnyal, a szentély északi oldalán oratóriumos sekrestyével. A homlokzatokat dörzsölt vakolat fedi. A torony sarkai, a szintenként szakaszosan lekerekítettek, a vízszintes vakolatsávot a főpárkány magasságában és a harangszintet lezáró párkány alatt ívsor tagolja. A nyugati homlokzatba mélyedő, a torony által metszett íves záródású fülkében szobor áll. A kosárféves záródású kapu, valamint a félköríves záródású harangszint és déli homlokzati ablakok szalagkeretesek és vállkövesek, ívezetükön tagolt profillal. A kettősen homorú szélű félórmozatokkal közrefogott toronyszinten körablak nyílik. A szentély keleti falának körablakát elfalazták. Az oratórium ajtaja a sekrestye nyugati falán nyílik. A szentélyt csehsüveg boltozat, a hajót hatszakaszos poroszsüveg boltozat fedi. Poroszsüveg boltozaton ül a kétpilléres nyugati karzat. A szentély északi oldalát ajtó, mellette ablak, felettük az oratórium ablaka töri át. A diadalív homlokoldalát és a szentély falait késő barokk architektúrafestés díszíti, a diadalív belső síkján festett kazettasor, a szentély boltozatán négykaréjos mezőben Szenháromság-kép látható a 18. század végéről. A sekrestyét csehsüveg-, az oratóriumot poroszsüveg boltozat fedi. A kora barokk főoltár alsó és felső szintjét egy-egy csavart oszlop díszíti, lent Szent István és Imre, fent Szent Margit és Szent Erzsébet szobrával. A Szenháromságot ábrázoló oltárkép feletti emblémában a 1674-es, alatta az 1902-es és 1987-es évszám látható. Az oromzati kép az Angyali üdvözetet ábrázolja. A déli mellékoltár historizáló stílusú. A kora barokk szószék félnyolcszög alaprajzú, mezőit az evangélisták szobrai díszítik. A padok barokk vonalúak. Az orgonát inda- és csipkemoatívum, valamint voluták gazdagítják. A szószék alatti falon Szentgyörgyi Horváth Ignácné, Vizeki Tallián Anna (+1830) és lánya, Vizeki Tallián Pálné Szentgyörgyi Horváth Magdolna (+1862) gótizáló romantikus stílusú síremléke kapott helyet. A templom középkori alapokon áll, a szentély boltozatát és a tornyot az 1776-os felújításkor építhették. 1902-ben a kegyúr Szentgyörgyi Horváth család költségén romantikus-eklektikus stílusban felújították. Állapota közepes-jó. Ex-lege műemléki környezete nincs.				
4.	Nepomuki Szt. János szobor	Kossuth L. u./ EOV 510787 190471, WGS84/GPS 47.043720, 17.21529	5347/1055 1	69	2016. január. 1. óta Nyilvántartott műemléki értékként védett
	A templom déli oldalánál, magas talapzaton álló, homokkő szobor. Papi ruhás, süveges szent, jobb vállára fektetett korpusszal. Állapota rossz, a közelmúltban szakszerűtlen módon felújított. Ex-lege műemléki környezete nincs.				

	Gyömörei-kastély	Széchenyi I. u./ EOVS 510576 190444, WGS84/GPS 47.043433, 17.21252	5350/1055 5	222/9, 10, 11, 12	2016. január. 1. óta Nyilvántartott műemléki értékként védett
5.	Település középpontjában, útelágazás mellett álló, téglány alaprajzú, észak-déli tengelyű, oromfalas, erősen átalakított, műpalával fedett, alapincézett épület. Hosszhomlokzatait rézsús párkány zárja. A bejárati ajtók a keleti oldalon nyílnak. Déli, rövid homlokzatát cserépsoros párkány tagolja, az oromfalba félköríves záródású, vállköves, lábazatos szalagkeretű ívesen megemelt szemöldökpárkányú szoborfülke mélyed. Helyiségelrendezése részben kétmenetes. Elülső részében a három, nagy, teknőboltozatos helyiséget hatszakaszos, csehsüveg boltozatos tornác kíséri, melynek árkádjait elfalazták. A következő helyiség előtti tornácszakasz dongaboltozatos. Belsejében három lakást alakítottak ki. Az épület két végében lévő szobák alatt elhelyezett dongaboltozatos pincékbe a bejárati homlokzat szélén nyílik egy-egy ajtó. Durván átalakított és alulhasznosított épület, ma szükségslakásokkal. Környezetében történeti korú, elhanyagolt gazdasági épületek, istálló és magtár. Ex-lege műemléki környezete nincs.				

Képek:

1

2

5

1.2.3. Védetté nyilvánított és a nyilvántartott régészeti lelőhelyeket

Ukk közigazgatási területéről jelenleg 8 régészeti lelőhely ismert. Ez a szám a természetföldrajzi adottságok és a környező települések lelőhelyeinek ismeretében

átlagosnak tekinthető, de bizonyos, hogy még több fel nem fedezett lelőhely található a helység területén. (Az ismeretlen lelőhelyről származó tárgyak egy része biztosan nem az ismert lelőhelyekről, hanem a ma rejtőzködő, ismeretlen lelőhelyekről származik.) Így a lelőhelyek száma intenzívebb kutatások esetén a jövőben még emelkedhet. A község határában található ismert régészeti lelőhelyek nagyobb része terepbejáráskor kerültek elő. Tervásatás, próbafeltárás, leletmentés nem történt a helység területén.

Terepbejárások

A Magyarország régészeti topográfiája 3. kötetének készítése során az 1960-as években több időszakban kutatva, terepbejárva került elő 3 lelőhely (9492-9494. számúak). Regenye Judit a veszprémi múzeum régésze 2005-ben a Zalaegerszeg-Boba vasútvonal építési munkálatai előtt terepbejárt a 9492. számú lelőhelyen. Kovács Ferenc 2010-ben terepbejárt a már ismert 9495. számú lelőhelyen és terepbejárás közben felfedezte a 75595, 75597, 75599. és a 75601. számú lelőhelyeket.

Helyszíni szemle

2008-ban Ukk község településrendezési tervéhez készített régészeti hatástanulmányt Tankó Károly. Ennek során szemlét végzett a 9492-9494. számú lelőhelyeken.

Megelőző feltárás

2013-ban Pintér László a veszprémi múzeum régésze a 9495. számú lelőhelyen végzett megelőző feltárást az ottani középkori temetőt kutatva.

Régészeti szakfelügyelet

2010-ben az Ukk-Bona deltavágány rehabilitáció projekt keretén belül Eke István régész és munkatársai régészeti megfigyelést végeztek a vasúti pálya közelében, de a földmunkák helyszínén nem került elő leletanyag.

A település határának régészeti kutathatósága a fentiek ismeretében átlagos intenzitásúnak minősíthető.

A település határának kiterjedéséhez és a megtelepedésre alkalmas területek nagyságához viszonyítva az ismert régészeti lelőhelyek száma átlagos. A nem szántott, műveletlen vagy füves, erdős területek és a beépített vagy kertes területek miatt várható még további lelőhelyek előkerülése is.

A település ismert lelőhelyeinek korszakokként megoszlása:

Az őskort több lelőhely képviseli. Az őskoron belül pontosabban nem korhatározható lelőhelyek száma 2. Újkőkori, közélebről meg nem határozott korú telep 1 ismert. A késő bronzkori urnamezős kultúra 1 telepe (ez nem szerepel a közhiteles nyilvántartásban, csupán a MRT kötetben a lelőhely bemutatásánál!) és 2 más, csupán késő bronzkorinak meghatározott telep ismert a község határából.

A római korból nincs emlékegyünk.

A népvándorláskorból nincs emlékegyünk.

A honfoglalás korból nem ismert lelőhely.

A középkori megtelepedést – arányaiban – nagyobb számú lelőhely jelzi. Az Árpád-korból 1 telepet ismerünk, de emellett van egy középkorinak besorolt lelőhelyünk, ahonnan Árpád-kori kerámia is előkerült. Egy 13. századi oklevél alapján szerepel az ukki lelőhelyek nyilvántartásában egy Árpád-kori halastó is. Ukkról 5 középkori telep ismert. (Egyikük az előbb említve annak kapcsán, hogy ott 13. századi kerámia is előkerült.) Ismerünk egy későközépkorinak meghatározott telepet is. 1 középkori templom és a körülötte fekvő templom körüli temető ismert a középkori Mindszent falu helyén. Az ukki faluközpontban egy későközépkori temető is ismert. (A feltételezések szerint a hozzá tartozó templom a mai ukki katolikus templom.)

A hatástanulmány elkészítéséhez 2018 augusztusában szemlét végeztem a település lelőhelyein.

Jelenlegi ismereteink szerint összesen 8 (nyolc) régészeti lelőhely ismert a település bel- és külterületén. (Némelyik lelőhelyről több korszak emlékanyaga került elő.)

A település területének jelentős része mezőgazdasági művelés alá esik, ahol optimális növényborítottság mellett a régészeti érintettség könnyebben felderíthető. Emiatt az ismert régészeti lelőhelyek többsége szántóföldre esik. Lényeges figyelembe venni azt, hogy a település határának jelentős része nem kutatható kerként, legelőként, kaszálóként, valamint erdőként van hasznosítva, ahol szántás hiányában számos régészeti lelőhely rejtőzködhet észrevétlenül.

A belterületről jelenleg 5 régészeti lelőhely ismert. A 9495. számú lelőhely teljesen a belterületen fekszik, 4 pedig részben a külterületen terül el.

A település közigazgatási határain belül külön jogszabályban fokozottan védett vagy kiemelten védett régészeti lelőhely egy sem található.

A Kötv. általános elvei alapján ex lege védett minden, jelenleg nyilvántartott régészeti lelőhely (8 db), a további ismert, de még nem nyilvántartott régészeti lelőhelyek esetében a bejelentést követően a központi közhiteles örökségvédelmi nyilvántartásba való bejegyzéssel, külön jogi aktus nélkül, az általános védettséget az újonnan előkerült régészeti lelőhelyek is megkapják.

Jelenleg az alábbi korú és jellegű lelőhelyekről van ismeretünk:

- őskori telep (pontosabb korhatározás nélkül): 2 db
- újkőkori telep (ezen belül nem meghatározható a kora): 1 db
- későbronzkori (urnamezős kultúra) telep: 1 db (ez nem szerepel a közhiteles nyilvántartásban csupán a MRT kötetben a 9494. lelőhely leírásánál)
- későbronzkori telep: 2 db
- Árpád-kori telep: 1 db
- Árpád-kori halastó: 1 db
- középkori telep: 5 db
- késő középkori telep: 1 db
- középkori templomrom: 1 db
- középkori temető: 2 db

A régészeti lelőhelyek jellegéből adódóan a pontos lokalizáció, még inkább a pontos kiterjedés általában nem határozható meg pusztán a felszíni jelenségek alapján. Az adattári és szakirodalmi adatok, valamint az elvégzett helyszíni beazonosítások alapján az azonosított lelőhelyekkel érintett területek a hozzájuk tartozó helyrajzi számokkal részletesen az 1. sz. mellékletben találhatók.

Régészeti érdekű területek azok a területek, ahol a földrajzi adottságok és az adatgyűjtés során szerzett információk alapján egyéb lelőhelyek feltételezhetők. A régészeti lelőhelyek elhelyezkedését leginkább meghatározó vízfolyások közül településünk határában többet is találunk.

A jelenlegi területhasználat és területi állapot (mezőgazdasági művelés, zártkertek művelése, belterületi lelőhelyeken közművek és épületek létrehozása) a kulturális örökség régészeti elemeit nagymértékben érinti. Jelentősen károsodhatnak az intenzív talajművelésnek és erózióknak kitett területek, ami minden szántóföldi lelőhelyet hátrányosan érint.

A régészeti lelőhelyeket az építkezések és a talajművelés súlyosan károsították és továbbra is veszélyeztetik a földben lévő maradványokat. Az ismert lelőhelyek nagy részénél feltehetően ez már eddig is nagyfokú pusztítást eredményezett. Amennyiben a mezőgazdasági területeken fennmarad az intenzív talajforgatásos művelés (vagyis a szántás), akkor ez a pusztulás is folytatódik, hosszú távon pedig megsemmisülést eredményezhet.

Régészeti lelőhelyek Ukk közigazgatási területén

1. Ukk – MRT 3. kötet 61/1. lh.

Lelőhely-azonosító: 9492

A lelőhely megjelölése: őskori (közelebről meg nem határozható korú) telep

A lelőhely leírása: Az ukk-gógánfai út és a vasút találkozásától keletre egy magasabban kiemelkedő domb tetején és keleti lejtőjén kb. 200 x 100 méteres felületen nagyon szórványosan jellegtelen őskori cserepeket találtak a MRT kötet készítői. 2005-ben Regénye Judit a veszprémi múzeum régésze a Zalaegerszeg-Boba vasútvonal építése előtt terepbejárást végzett a lelőhelyen. 2008-ban Tankó Károly régész Ukk régészeti hatástanulmányának készítése kapcsán helyszíni szemlét végzett a lelőhelyen. A lelőhely korát e munkák után sem lehet pontosabban meghatározni az őskoron belül.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: A lelőhely szántott területen fekszik. A szántás folyamatosan rombolja és ezért veszélyezteti a lelőhelyet. Tilos a lelőhely területén a 30 cm-nél mélyebb földmunkák (pl. talajlazítás, mélyszántás) végzése.

Hrsz.: 146/11, 146/12, 0149, 0146/10, 0146/11, 0146/12

2. Ukk – MRT 3. kötet 61/2. lh.

Lelőhely-azonosító: 9493

A lelőhely megjelölése: Árpád-kori telep, későközépkori telep

A lelőhely leírása: Az ukk-zalagyömrői műút nyugati oldalán a vizes ártéri területből alig kiemelkedő domb keleti lejtőjén kb. 100 x 100 méteres felületen középkori lelőhely szántással megbolygatott nyomait találták a MRT kötet készítői. A telep korát a kerámia a 13-14. századra keltezi. 2008-ban Tankó Károly régész Ukk régészeti hatástanulmányának készítése kapcsán helyszíni szemlét végzett a lelőhelyen.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: A lelőhely gyümölcsös. A gyümölcsös telepítések az ültetőgödörök készítésekor bizonyosan sérült a lelőhely. A lelőhely területén történő telepítés előtt értesíteni kellett volna az illetékes hatóságot. Tilos a lelőhely területén a 30 cm-nél mélyebb földmunkák (pl. talajlazítás, mélyszántás, faültetés, tuskózás) végzése.

Hrsz.: 0173/12, 0173/13

3. Ukk – Mindszent-dűlő

Lelőhely-azonosító: 9494

A lelőhely megjelölése: Késő bronzkori (urnamezős kultúra) telepe (Ez a korszak nem szerepel az aktuális közhiteles nyilvántartásban, csak a MRT kötetben!), középkori telep (ez alatt értendő az Árpád-kor is), középkori templom (ez alatt értendő, hogy már az Árpád-kor végén biztosan állt a templom) és a körülötte létezett középkori temető, Árpád-kori halastó (oklevél említése alapján)

A lelőhely leírása: A községtől délre a Nyíresalja-dűlőben két nyugat-keleti irányú alacsonyabb dombvonulat között vizenyős, lapályos teknő húzódik. A keleti domb északi vége félszigetszerűen nyúlik bele az időszakos vizekkel tagolt lapályos rétbe. Az itt magasodó domb tetején 15-20 évvel a MRT kötet készítése előtt szántás közben téglákat és sírokat forgattak ki. Némelyik sírban gyöngymellékletet találtak. Ugyanitt 1964-1965 körül ismét köveket és különböző leltek találtak. A kis domb közelében a hatvanas évek második felében is habarcsmaradványok, vakolatdarabok és emberi csonttöredékek hevertek. Az egykori templom és a körülötte létezett temető maradványai. A felszíni nyomok alapján az MRT kötet készítői a templomot 12 x 6 méteres alapterületűnek vélték, mely kelet-nyugati irányú volt és melynek talán félköríves szentélye volt. A templom emlékét a dűlőnév is megőrizte, hiszen e helyet ma is Mindszent-dűlőnek hívják.

A templomdombtól délre és délkeletre nagy felületen, kb. 300 x 100 méteren szóródott szét az egykori középkori falu kultúrrétegeinek anyaga. A felszínen talált edénytöredékek a 13-16. századból származtak. A település jól azonosítható a középkori Ukkmindszenttel, amely templomát már egy 1283. évi forrás is megemlíti. A határjárás szövegében a templom mellett halastót is említenek. A falu Ukk és Mindszent Máh (Máhó, Gógánfa területén az 5. számú lelőhely) szomszédságában feküdt. 1531-ben Wkk Myndzente néven írták össze. Ebben az évben 27 adózó portája volt, ami jelentős településre mutat. Ukk és Mindszent közvetlen szomszédságát az 1542. évi összeírás is bizonyítja, mikor együtt szerepelnek: „Wk” és „Mynt Zenth”. Mindszent a 16. század folyamán elpusztult és többé már nem írták össze lakott helyként.

A lelőhelyen a későbronzkori urnamezős kultúra kerámiája is előkerült.

2008-ban Tankó Károly régész Ukk régészeti hatástanulmányának készítése kapcsán helyszíni szemlét végzett a lelőhelyen.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: A lelőhely nagyobb része (északi része) gyümölcsös. A lelőhely déli része szántott területen fekszik. A szántás folyamatosan rombolja és ezért veszélyezteti a lelőhelyet. A gyümölcsös telepítések az ültetőgödrök készítésekor bizonyosan sérült a lelőhely. A lelőhely területén történő telepítés előtt értesíteni kellett volna az illetékes hatóságot. Tilos a lelőhely területén a 30 cm-nél mélyebb földmunkák (pl. talajlazítás, mélyszántás, faültetés, tuskózás) végzése.

Hrsz.: 0130/9, 0130/10, 0130/8

4. Ukk – Kossuth Lajos utca 28. sz. (iskola)

Lelőhely-azonosító: 9495

A lelőhely megjelölése: középkori telep (írott adatok alapján), későközépkori templom körüli temető

A lelőhely leírása: Az ukki községi iskola építésekor 1882-ben két sírt találtak. A férfisír mellékletei elkallódtak, a női sírból egy 17. századi rezgőtű került Darnay Kálmán sümegi gyűjteményébe. A Kossuth Lajos utca 28. szám alatti iskola udvarán 1928-ban vízvezeték fektetés során csontvázakat találtak. Ekkor gyöngyök és karperecek is előkerültek – ezek elkallódtak. 1955-ben ugyanitt faültetés közben kerültek elő embercsontok. A lelőhely az 1674-ben épült római katolikus templom közelében van, így e sírok az e templom körüli temetkezésekből származhatnak az MRT kötet szerzői szerint. Jelen hatástanulmány készítője elképzelhetőnek tartja azt is, hogy 1674 előtt a korábbi templom a mai iskola helyén állt, mivel az iskola épülete és közvetlen környezete a legmagasabb pont a környéken és mivel ide, az iskola előtti térre fut be a település több utcája is. Azaz az egykori téren, a központban, a legmagasabb ponton is állhatott a korai templom. Az 1674-ben épült mai templom nem a téren, hanem az egyik, oda vezető utcában áll a térnél alacsonyabban. A mai templomot 1725-ben és 1902-ben átépítették.

Ukk első említését 1268-ból ismerjük „terra Vck” formában, az Uk földként. 1474-ben csak egy adózó portája van. 1534-ben 28 adófizető, 7 szegény és 1 szolga lakta és 4 pusztát írtak össze. 1550 után valószínűleg a török felprédálta, mert csak 1555-ben írták újból össze. 1576-ban a község ismét pusztát. 1598-ban 8 házat írtak össze. 1618-ban egy fél adózó portát és 7 elhagyott portát említenek, azzal a megjegyzéssel, hogy a török Kozma és Damján ünnepe körül 1 házat felégetett. 1635-ben, 1647-48-ban 1-1 adózó portát találtak itt.

2010-ben Kovács Ferenc és munkatársa a Sümeg és térsége szennyvízhálózat építése előtt terepbejárást végzett a lelőhelyen. 2013-ban Pintér László a veszprémi múzeum régésze megelőző feltárást végzett a lelőhelyen a temető részleteit tárva fel.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: A lelőhely belterületen fekszik, így leginkább az útépitések és a közműépítések földmunkái veszélyeztetik. Emellett minden 30 cm-nél mélyebb földmunka

veszélyezteteti a lelőhelyet, így a lelőhely területén tilos a 30 cm-nél nagyobb földmunkák végzése.

Hrsz.: 48, 70, 71, 72, 241/2

5. Ukk – Jókai utca

Lelőhely-azonosító: 75595

A lelőhely megjelölése: őskori telep, középkori telep

A lelőhely leírása: A település keleti részén a kelet-nyugati irányú Jókai utca északi és déli oldalán, részben az utca tekein, részben a környező szántott területeken terül el a lelőhely, melyet 2010-ben Kovács Ferenc és munkatársa találtak meg a Sümeg és környéke szennyvízberuházás előtti terepbejáráskor. A lelőhelyen őskori és középkori anyag található, kiterjedése 600 x 180 méter.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: A lelőhely ismert része nagyrészt szántott területen fekszik. Egy kis részen út (Jókai utca útteste) található. A szántás folyamatosan rombolja és ezért veszélyezteteti a lelőhelyet. Tilos a lelőhely területén a 30 cm-nél mélyebb földmunkák (pl. talajlazítás, mélyszántás, faültetés) végzése. Az útépitéshez tartozó földmunkák is veszélyeztetik a lelőhelyet, így a lelőhely területén az útépités is tilos az örökségvédelmi hatóságok értesítése nélkül.

Hrsz.: 068, 20, 18, 17, 16, 19, 15, 14, 13, 1, 12, 11, 10, 9, 8/2, 8/1, 7, 6, 5, 3/1, 3/2, 2, 0101/4, 0101/1, 0101/6, 0101/5, 029, 038/4

6. Ukk – Rigácsi útelágazástól DNy-ra

Lelőhely-azonosító: 75597

A lelőhely megjelölése: későbronzkori telep, középkori telep

A lelőhely leírása: 2010-ben a Sümeg és környéke csatornázási munkák lefolytatása előtt Kovács Ferenc és munkatársa végzett régészeti terepbejárást, mely során ez a lelőhely is előkerült. Az Ukk belterületétől északra emelkedő domboldalon, közvetlenül a lakóházak északi szomszédságában egy kisebb kukoricásban későbronzkori és középkori kerámia-maradványokat gyűjtöttek. Kovács Ferenc megjegyzi, hogy a lelőhely területe a megfigyeltnél nagyobb, de pontos kiterjedése a fedettség miatt nem állapítható meg. A lelőhely jelenleg ismert részének kiterjedése kb. 140 x 110 méter.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: A lelőhely teljes kiterjedése nem ismert, mivel dél felé a Kossuth utca házainak telkei nem voltak bejárhatóak. A lelőhely ismert része szántott terület, ill. északi része egy külterületi út. A szántás folyamatosan rongálja, és ezért veszélyezteteti a lelőhelyet. Tilos a lelőhely területén a 30 cm-nél mélyebb földmunkák (mélyszántás, talajlazítás, faültetés, útépités, stb.) végzése.

Hrsz.: 41, 54, 56/2, 55, 57, 64, 63, 62, 60/1, 56/1, 60/2, 61, 016/6

7. Ukk – Széchenyi utcától keletre

Lelőhely-azonosító: 75599

A lelőhely megjelölése: újkőkori telep, középkori telep

A lelőhely leírása: A település templomától délre, egy alacsony domb keleti lejtőjén szórványos újkőkori és középkori edénytöredékek jeleztek egy újabb lelőhelyet, melyet 2010-ben Kovács Ferenc és munkatársa talált meg a Sümeg és környéke szennyvízhálózat készítése előtti terepbejárások során. A lelőhely mérete 120 x 100 méter.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: A lelőhely szántott területen fekszik. A szántás folyamatosan rombolja a lelőhelyet, így veszélyezteteti azt. Tilos a lelőhely területén a 30 cm-nél mélyebb földmunkák (mélyszántás, talajlazítás, faültetés, stb.) végzése.

Hrsz.: 243, 0124/4, 242

8. Ukk – Vasútállomástól délkeletre

Lelőhely-azonosító: 75601

A leelőhely megjelölése: késő bronzkori telep

A leelőhely leírása: 2010-ben a Sümeg és környéke szennyvízberuházás előtt terepbejárás során a vasútállomástól délkeletre egy dél felé lejtő domboldalon Kovács Ferenc régész és munkatársa találta meg terepbejárás során ezt a késő bronzkori, nagyon intenzív leelőhelyet. A leelőhely bejelölt kiterjedése 200 x 250 méter, de Kovács Ferenc szerint a leelőhely ennél bizonyosan nagyobb és a belterület egy részére is kiterjed.

A leelőhely besorolása: nyilvántartott

A leelőhely veszélyeztetettsége: A leelőhely északi, északkeleti széle nem ismert, azaz a leelőhely ezen irányban nagyobb az ismert, térképen jelölt területnél. A leelőhely ismert része szántott területen fekszik. A szántás folyamatosan rombolja, és ezért veszélyezteti a leelőhelyet. Tilos a leelőhely területén minden 30 cm-nél nagyobb mélységű földmunka (mélyszántás, talajlazítás, faültetés, stb.) végzése.

Hrsz.: 124, 136, 135, 137, 138, 139, 0168/8, 0168/7, 0168/6, 0166/8, 128, 129, 127, 126, 134, 133, 132, 131, 125/1, 125/2, 0168/12, 0168/11, 0168/10, 0168/9, 0167, 0166/2, 0166/3, 05, 130, 140

2010-ben az Ukk-Bona deltavágány rehabilitáció projekt keretén belül Eke István régész és munkatársai régészeti megfigyelést végeztek, de a földmunkák helyszínén nem került elő leletanyag. – 3. szintű felhasználó nézheti meg a dok-ciót a neten. Tankó Károly Jelentés helyszíni szemléről és régészeti hatástanulmány – Ukk KÖH 600/114/2009 2008.07.31 Adattári dokumentáció, Gaál Erika Veszprém megyei leelőhelyek térképi adatai. KÖH 600/0229/2005. Adattári dokumentáció, Pintér László Dokumentáció megelőző feltárásról- Ukk, 4. lh., 2013 600/1329/2015 2013.08.02 Adattári dokumentáció

A pdf vaktérképen jelölve van a 75597. számú leelőhely, de a kiterjedését jelző szürke poligon mellett nem szerepel a leelőhely száma.

Ez a leelőhely jóval nagyobb Kovács Ferenc publikációja (Régészeti Kutatások Magyarországon 2010) szerint, mint a 75599, a pdf vaktérképen mégis alig tér el egymástól a két leelőhely mérete, területe.

1.3. A helyi építészeti örökség települési értékleltára

Készült az Ukk Község Önkormányzat Képviselő-testülete 2018. január 1. óta nem hatályos 9/2004 (V.25.) rendeletével jóváhagyott Ukk Község Helyi Építési Szabályzata és Szabályozási tervének 8.§ alapján.

1.3.1. Településszerkezet, telekstruktúra és az utcavonal-vezetés, utcaképet vagy utcakép részlet

S.szám	Megnevezés	A védettség kiterjed:
1	Kossuth L. u.	az utca belső területre eső szakaszán a beépítés jellegére, az utcaképre, az építészeti megjelenésre, a terek és teresedések formájára és zöldfelületeire

1.3.2. Építmény, építményrészlet, tömegformálás, homlokzati kialakítás, egyedi tájértéket, növényzetet, szobor, képzőművészeti alkotás, utcabútor

Helyi védelem alatt álló objektumok

S.szám	Megnevezés	Cím, hrsz., egyéb azonosító megjegyzés adat,
1	Volt vasútállomás felvételi épülete	Vasútállomás Hrsz.: 05 historizáló MÁV típusépület, ma lakóház
2	Lakóház	Kossuth L. u. 75. historizáló épület, neoreneszánsz jelleggel
3	Lakóház	Kossuth L. u. 81. historizáló épület, neoreneszánsz jelleggel
4	Lakóház	Kossuth L. u. 135. historizáló épület, neoreneszánsz jelleggel

Képek:

1

2

3

4

2. A tervezett változtatások hatáselemezése

Tervezett változások:

A hatályos településszerkezeti tervhez képest, jelentős változások a terv készítése során nem történtek. A kisebb módosításokat, a megváltozott, vagy új fejlesztési igények és a magasabb rendű településrendezési tervekkel való összhang megteremtése, vagy az azok nyújtotta lehetőségek kihasználása generálta.

A TSZT-ben beépítésre szánt területeket érintő változások: nincsenek

Új beépítésre szánt terület kijelölésére, a már korábban kijelölt és érvényben lévő hatályos terv szerinti lakóterületeken kívül új lakóterület nem került kijelölésre.

A beépítésre szánt területeken a már korábban kijelölt és érvényben lévő intézményi területeken kívül új, a történelmi településközponton belüli vegyes területközpontok kerültek kijelölésre. Beépítésre szánt terület került átsorolásra lakófunkció helyett mezőgazdasági funkcióba a belterületi határon belül. Általános mezőgazdasági területek átsorolásával jönnek létre ipari és kereskedelmi szolgáltató területek.

A TSZT-ben **beépítésre nem szánt területeket** érintő változások: újtermészetközeli zöldterületek kerültek kijelölésre a közigazgatási területen belül.

Beépítésre nem szánt területek átsorolása: falusias lakóterület iparterület átsorolása zöldterületté (véderdő) ipari terület átsorolása általános mezőgazdasági területté.

Új, beépítésre nem szánt különleges terület: egy helyen került kijelölésre, a temető területén.

2.1 A települési értéktárban szereplő elemek vonatkozásában releváns rövid és középtávon tervezett változások ismertetése

A településszerkezeti terv érinti a település „történelmi” központját, az új településközponti területek kijelölésével.

2.2.1 Régészeti örökség

A települési értéktárban szereplő elemek vonatkozásában releváns rövid és középtávon tervezett változások ismertetése

3. számú módosítás

A település középpontjában a templomtól keletre, ill. az iskolától nyugatra levő két különálló részen, azaz két helyszínen érint néhány telket a módosítás. Lf falusias lakóövezetből Vt településközponti vegyes elnevezésű terület lesz a módosítás elfogadása után. A nyugati részen, mely az iskolától nyugatra fekszik e helyrajzi számok érintettek: 74/1, 74/2, 74/3, 75.

11. számú módosítás

A módosítás a község határának déli, délnyugati részét érinti. Az érintett helyrajzi számok: 071/3, 071/4, 073/2, 073/3, 075/1, 079/1, 079/2, 0117/1-/5, 0126/6, 0130/9, 0146/4, 0150/3-/7, 0152/2, 0152/3, 0153/2-/5, 0170/4, 0173/5-/8, 0173/11-/14. A módosítandó terület mérete 168,8 hektár. A módosítás során az Má jelű, általános mezőgazdasági besorolású területből E jelű erdőterület lesz.

A változások hatásai a régészeti örökségre

3. számú módosításhoz

A módosítással érintett terület közel található a 9495. nyilvántartási számú, „Kossuth Lajos utca 28.” nevű régészeti lelőhelyhez. A 74/1. hrsz. terület található legközelebb az iskola telkéhez, ahol az épület építéskor, ill. később az udvarán vízvezeték fektetések, valamint faültetéskor is kerültek elő temetkezések. A sírok egy keresztény, csontvázas középkori temető részei. A középkori templom körüli temetők sokszor több ezer négyzetméteren terültek el, így lehetséges, hogy a módosítási területnek az iskola felé eső részén is rejtőzzenek a földben ma még ismeretlen sírok, régészeti leletek. Viszont mivel **a tervezett módosítás során a korábban is beépíthető terület beépíthető terület maradt, a módosítás nem bír sem pozitív, sem negatív hatással a régészeti lelőhelyre.** Megjegyzendő, hogy az iskolához közeli részekén elképzelhető, hogy földmunkák során régészeti leletek kerülnek majd elő. Jelenleg a beépítettség miatt nem végezhető a helyszínen terepbejárás. Sajnos egy esetleges terepbejárás sem derítheti fel a földben mélyen nyugvó középkori sírokat, ezek léte csak mélyebb földmunka esetén derül ki.

A 11. számú módosításhoz:

A módosítás 3 régészeti lelőhelyet érint: a 9492. nyilvántartási számú, „MRT 3. kötet 61/1. lelőhely” nevű, valamint a 9493. nyilvántartási számú, „MRT 3. kötet 61/2. lelőhely” nevű és a 9494. nyilvántartási számú, „Mindszent-dűlő” elnevezésű régészeti lelőhelyeket. A 9492. lelőhely déli pereme érintett, a 9493. lelőhely teljes területe, a 9494. számú régészeti lelőhelynek pedig a középső és az északi része esik a módosítandó területre. A mezőgazdasági művelés, a talaj rendszeres mozgatása a régészeti lelőhelyek károsodását okozza. **Amennyiben viszont a szántott területeken erdőtelepítés történik, az további komoly károsodásokat okoz a régészeti örökségben.** A faültetéskor ásott ültetőgödrök ugyanis általában mélyebbek, mint a szántás szintje és így e gödrök a régészeti lelőhely olyan rétegeit érik el és semmisítik meg, melyeket a szántás még megkímélt. Amennyiben az erdővé módosítást a szántás szintjénél mélyebb ültetőgödrök ásása követné, úgy a módosítás káros a három említett régészeti lelőhely szempontjából. **Amennyiben a mély ültetőgödrök készítése elkerülhető, úgy a módosítás nem okoz jelentős kárt a régészeti lelőhelyeknek.** Megjegyzendő, hogy a fák gyökérzete az évek során igen mélyre hatolhat a talajba és a régészeti lelőhelyek esetleg mélyen lévő, szántással, talajlazítással sem bolygatott részeit is elérhetik a gyökök. Az erdő fái tehát néhány év növekedés után jelentős kárt okozhatnak a lelőhelyeknek. Szintén veszélyt jelent egy jövőbeli erdőirtás utáni tuskózás, hiszen ez is a mélyebb rétegekig hat a tuskók, gyökök kitépésével. **Régészeti lelőhelyen engedély nélkül tilos a tuskózás, mint minden 30 cm mélységet meghaladó földmunka. Törekedni kell a vonatkozó 2001. évi LXIV. törvény szerint arra, hogy a régészeti lelőhelyeket elkerüljék az állapotukat veszélyeztető tevékenységek.**

Nem kizárható, hogy a jövőben további építkezések, földmunkákkal járó változtatások történjenek a település területén. Emiatt az alábbi részben átfogó tájékoztatás olvasható a régészeti lelőhelyeken tervezett, 30 cm-t meghaladó mélységű földmunkákkal kapcsolatban. A régészeti lelőhelyhez tartozó területen 30 cm-t meghaladó mélységű földmunkák tervezése esetén a földmunkák megkezdése előtt próbafeltárás vagy megelőző feltárás előírására lehet számítani az illetékes hatóság részéről. (Az illetékes hatósághoz az építési előadó juttatja el az engedélyezési eljárás során az építéshez tartozó tervdokumentációt.) A próbafeltárás során a tervezett beruházási területnek csupán egy részét, általában 10-30 százalékát tárja fel a területileg illetékes megyei hatókörű városi múzeum vagy más, a feltárás elvégzésére jogosult intézmény. A próbafeltárás eredményei alapján pontosabban látható, hogy szükséges-e megelőző feltárás és hogy az milyen költségekkel fog járni. Ha a próbafeltárásból az derül ki például, hogy a lelőhelynek csak egy kis részén találhatóak

három rétegben a régészeti objektumok és a nagyobb részén csak egy vagy két réteg van, akkor a teljes terület feltárása esetén lényegesen kisebb összeget kell a beruházónak kifizetnie a feltárók részére, mintha próbafeltárás nélkül az egész területre – nem ismerve a rétegviszonyokat – háromrétegű lelőhely költségeit számolnák a régészek. Az is lehetséges, hogy a lelőhely egyes részein már korábban elpusztultak a régészeti objektumok vagy a lelőhelyen egy vagy több objektumok nélküli terület („üres folt”) található. A próbafeltárás során húzott kutatóárokokkal észlelve a lelőhely belsejében lévő esetleges objektumok nélküli nagyobb területeket, ezek feltárási költségének jelentős része levonható a lelőhely feltárásából. (Lehet, hogy géppel leszedik a feltárók a humuszréteget, de ha ez alatt nincs az altalajba bemélyedő, ott nyomot hagyó régészeti objektum, akkor az objektumok kézi eszközökkel végzett feltárására és az eredmények dokumentálására sem kerül sor – ez csökkenti a feltárás költségeit.)

A különböző rétegszámú lelőhelyek különböző módszerekkel történő kutatásának költségeit a 68/2018. (IV. 9.) kormányrendelet 8. melléklete tartalmazza. (Figyelem, ez az árszabás a törvényalkotók munkája eredményeként akár már 2018-ban is változhat!)

Beruházás tervezésekor jelentős segítséget jelenthet egy régész szakértő tanácsadása a régészeti munkák költségeinek tervezésekor.

Elképzelhető, hogy olyan helyszíneken kerülnek elő régészeti leletek váratlanul, mely területek nincsenek régészeti lelőhelyként számon tartva. Mivel e területek nem egy lelőhely részei, így az esetlegesen itt előkerült régészeti leletek bejelentése után nem kell feltárási költségre számítani, hiszen a földmunkát végző nem egy ismert lelőhelyen végzett földmunkát, így a véletlenszerűen előkerült leletek feltárásának a költsége nem őt terheli. Régészeti lelőhelyen kívül előkerült régészeti leletek, objektumok, jelenségek előkerülése és bejelentése esetén a területileg illetékes megyei hatókörű múzeum leletmentést köteles végezni. Mivel a leletmentésre a múzeumok általában nem rendelkeznek költségkerettel, így előfordulhat, hogy pénz híján az illetékes múzeum heteken át nem tudja elvégezni a leletmentést és így hosszú időn át nem folytatódhat a beruházás, azaz a megkezdett földmunka, mely során a régészeti leletek váratlanul előkerültek. Ilyen esetben előfordult már, hogy a leletmentés költségét felvállalta a beruházó, hogy a múzeum hamarabb befejezze a leletmentést és hamarabb folytatódhassanak a beruházás földmunkái. Azaz a törvények szerint a beruházó számára ingyenes leletmentés mégis jelentős költséggel járt.

Azon esetekben, ha utak, közművek, nyomvonalas létesítmények készülnek 30 cm-t meghaladó mélységű földmunkát végezve, az illetékes hatóság az engedélyezési eljárás során régészeti megfigyelést / régészeti szakfelügyeletet írhat elő a kivitelező költségére. A régészeti megfigyelést a területileg illetékes megyei hatókörű múzeum végzi. Ennek díja a 68/2018. (IV. 9.) kormányrendelet szerint nettó 8000 ft/óra, de kiszállásonként minimum nettó 36.000 ft-ot számlázhat ki a megfigyelést végző múzeum. Ha a régészeti megfigyelés során jelentős régészeti érték kerül elő az építkezés földmunkái során, akkor az építkezés földmunkáit leállítva megelőző feltárássra is sor kerülhet a vonatkozó jogszabályok alapján. Ez azonban igen ritkán fordul elő. Általában a régészeti megfigyelést végző régész nem akadályozza vagy csak egy-két órával lassítja az építkezés során előkerült anyag dokumentálásával az építkezést. A régészeti megfigyelés költsége a fenti kormányrendelet és a régészeti megfigyelés természete alapján általában jóval kisebb, mint a hasonló területen folyó megelőző feltárás költsége. A megfigyelés eredményeként jelentős régészeti emlék előkerülése esetén megelőző feltárássra is sor kerülhet, de erre nagyon ritkán kerül sor.

2.2.2 Történeti településre, település és tájszerkezetre

A településszerkezeti terv változtatásai pozitív módon befolyásolják a község természeti, tájképi megjelenését, melyet a természetközeli területek kijelölése von maga után. A tervezett változtatások a napjainkra kialakult „történelmi településszerkezetet” érinthetik a kijelölt településközponti funkciók. Az új beépítésre szánt területek, azonban gazdagíthatják a

település működését, ezáltal megakadályozva a lakos szám csökkenését. A védett örökségi elemek környezetében kijelölt új településközpont érintheti az épületek település sziluettben való megjelenését.

2.2.3 Települési értékleltárban szereplő műemléki értékek

Az új településszerkezeti terv nem érinti a helyi védett épületeket és építményeket.

3. Értékvédelmi terv

Épített örökség:

Az épített örökség védelmét, megőrzését, a településkép védelméről szóló önkormányzati rendelet tartalmazza. A védelem alatt álló művi értékeket az eredeti formájukban kell megtartani és folyamatosan jó karban tartani.

A településrendezési tervben nem tervezhető a védett objektumok területének funkcióváltása, a környezetük jelentős átalakítása.

Helyi értékvédelemre kijelölt épületen vagy területen, bővítéssel felújítással járó építési tevékenység, illetve új épület, építmény építése esetén az új épületrésznek illetve épületnek, építménynek karakterében, tömegalakításában, illeszkednie kell a helyi védelem alá vont épület környezetében kialakult beépítési módhoz, karakterhez, tömegalakításhoz.

A közterületeken álló keresztek, ajánlatos az eredeti helyükön megtartani. Amennyiben egy későbbi fejlesztés miatt áthelyezésre kerülnének, akkor gondosan kiválasztott új helyszínen lehet felállítani, körültekintően elkészített tájépítész terv szerint.

Az országos műemléki védelem alatt álló építmények műemléki környezetét a településszerkezeti terv tünteti fel.

Műemlék, vagy helyi védelem alatt álló épületen, valamint műemléki ingatlanon, műemléki környezetben, illetve helyi védett épület ingatlanát határoló, vagy azon lévő kerítésen, reklámot, cégért, azok hordozó szerkezeteit elhelyezni nem szabad.

Régészet:

A mezőgazdasági tevékenység különösen veszélyezteti az eredeti összefüggéseiben megmaradt, helyben és fizikai állapotromlás nélkül megőrzendő régészeti emlékeket, amelyek közé elsősorban a kőből és/vagy téglából készült, római kori és középkori épületek földben rejtőző (többnyire az alapozáshoz tartozó) falmaradványai tartoznak. Ezen régészeti emlékek pusztulása a szántás mélységének növekedésével, illetve az erózió által okozott hatások miatt olykor igen látványos. A tervezett beruházások szempontjából korlátozó tényező lehet, hogy a 68/2018. (IV. 9.) Korm. r. értelmében a földmunkával járó beruházással el kell kerülni az ilyen régészeti emlékeket (21. § (3) c)) is.

A Kötv. 9. §-a alapján a régészeti lelőhelyeket – a fenntartható használat elvének figyelembevételével – csak olyan mértékben lehet igénybe venni, hogy azok állománya számottevően ne csökkenjen, illetve eredeti összefüggéseik jelentősen ne károsodjanak. A fenntartható használat a Kötv. 7. § 4. pontja szerint a védett kulturális örökség olyan módon történő használata – ideértve a kármegelőző és kárcsökkentő tevékenységeket is –, amely nem haladja meg a szakmailag indokolt mértéket és nem vezet az örökség elemeinek állapotromlásához, így biztosított fennmaradásuk a jelen és jövő nemzedékek számára. A Kötv. 10. § (2) bekezdése kimondja, hogy a régészeti lelőhelyek védelmére irányuló intézkedéseknek elsősorban megelőző, szükség esetén mentő jellegűeknek kell lenniük.

A fenti irányelvekhez kapcsolódóan régészeti lelőhelyek kapcsán felmerülő kárenyhítési lehetőségek az alábbiak.

I. Megelőző jellegű intézkedések

1. A nyilvántartott régészeti lelőhelyeket lehetőség szerint el kell kerülni a földmunkával járó fejlesztésekkel, beruházásokkal, ezért a beruházásokat megelőzően már a terület kiválasztás szintjén érdemes tájékozódni a célterület régészeti érintettségéről, és amennyiben ez lehetséges, elkerülni a régészeti lelőhelyet a tervezett beruházással. A Kötv. 19. § (1) bekezdése alapján a nyilvántartott régészeti lelőhelyeket jogszabályban meghatározott esetekben és módon kötelezően el kell kerülni. Ezek az esetek a Korm. r. 21. § (3)

bekezdése alapján a védett régészeti lelőhelyek, a nyilvántartott tájképi jelentőségű régészeti lelőhelyek és az eredeti összefüggéseiben megmaradt, helyben és fizikai állapotromlás nélkül megőrzendő régészeti emlékek. Ez utóbbi főszabály alól az örökségvédelmi hatóság csak belterületi ingatlanok, valamint örökségvédelmi vagy természetvédelmi célú beruházások esetén, illetve akkor térhet el, ha más meglévő építmény vagy műtárgy karbantartására irányul.

2. Régészeti érdekű területeken tervezett beruházás esetén megelőző régészeti kutatás vagy örökségvédelmi hatástanulmány készítése javasolható. *Régészeti érdekű terület* a Kötv. 7. § 29. pontja alapján valamennyi terület, természetes vagy mesterséges üreg és a vízmedrek azon része, amelyen, illetve amelyben régészeti lelőhely előkerülése várható vagy feltételezhető. Örökségvédelmi hatástanulmány készíttetését az örökségvédelmi hatóság is előírhatja a Korm. r. 87. § (4) bekezdése szerinti engedélyezési eljárásokban.

3. Amennyiben a tervezett tevékenység a Kötv. szerint nagyberuházásnak minősül, az örökségvédelmi jogszabály külön szabályait kell alkalmazni az engedélyezés és a megvalósítás folyamán. A nagyberuházásokhoz kapcsolódó engedélyezési eljárásokban a tervezett tevékenység örökségvédelmi hatásainak felmérésére Előzetes régészeti dokumentáció (ERD) készítését írja elő a Kötv. Az ERD-t a jogszabályban meghatározott szerv készíti el, ezt az első olyan hatósági engedélyezési eljárásban be kell nyújtani, amely földmunkák végzésére jogosít. Az ERD részét képező feltárási projektterv alapján kerül sor a konkrét régészeti feladatellátás meghatározására, amelyet – amennyiben engedélyköteles tevékenységről van szó – az örökségvédelmi hatóság engedélyez.

II. Mentő jellegű intézkedések

1. A védett régészeti lelőhelyek esetében örökségvédelmi engedélyt kell kérni a Korm. r. 53. §-a értelmében az örökségvédelmi hatóságtól – a más hatóság (örökségvédelmi szakhatóság hozzájárulásával vagy szakkérdés vizsgálata alapján kiadott) engedélyéhez nem kötött – minden 30 cm mélységet meghaladó földmunkához, tereprendezéshez, valamint depó, feltöltés, töltés létesítéséhez. Ebben az esetben – a Korm. r. 88. §-a szerinti kivételek fennállása esetén – a szükséges megelőző régészeti feltárást követően, illetve azzal párhuzamosan végezhető az engedélyezett tevékenység.

2. Nyilvántartott régészeti lelőhelyek esetében a szakhatóságként vagy szakkérdés vizsgálatában közreműködő örökségvédelmi hatóság a földmunkával járó beruházás kapcsán előírja a szükséges megelőző régészeti feltárást.

3. Régészeti lelet, jelenség vagy emlék váratlan előkerülése esetén azt a jogszabályban meghatározott módon be kell jelenteni, a tevékenységet szüneteltetni majd ezt követően az illetékes, feltárássra jogosult intézmény elvégzi a mentő feltárást.

A kárenyhítés lehetőségeinek figyelembevétele a beruházások szempontjából mindenképpen fontos, hiszen a régészeti feltárások költségeit annak kell fedeznie, akinek érdekében az elvégzendő földmunka vagy a nyilvántartott régészeti lelőhely bolygatása szükségessé vált, így régészeti érintettség esetén a régészeti munkák költségével és időigényével is számolnia kell a beruházónak. A beruházások kapcsán célszerű lehet az előzetes egyeztetés az örökségvédelmi hatósággal.

A település területére eső nyilvántartott lelőhelyek száma 8, ezek közül 1 teljesen, 4 pedig részben belterületen fekszik. A részben belterületen levő 4 lelőhely a belterület mellett szántón és úton (útalap alatt ?) fekszik. 1 lelőhely tisztán szántó művelési ágú területen található és valóban szántón is fekszik. A 75599. számú lelőhely nagyobb része szántó, de nyugati vége a belterületen fekszik – viszont ez a belterületi rész is szántott. A 75601. számú lelőhely ismert részéből a déli rész szántó, az északi pedig belterületi szántott terület (és a lelőhely valószínűleg folytatódik a beépített részen.)

A fentiek alapján a lelőhelyek jelentős része belterületen vagy a régészeti szempontból hasonló elbírálású „településközpont vegyes területen” fekszik. A belterületi vagy egyéb beépített területrészekben azok az építési munkálatok, amelyek talajbolygatással járnak (pl. ház-, pince- vagy kerítésalap ásása, közművek vezetése, tereprendezés, oszlopállítás, fásítás, árokásás, útépítés, stb.), veszélyeztető forrásnak minősülnek, az ilyen jellegű beavatkozás engedélyezése során az örökségvédelmi hatóság is részt vesz az eljárásban a hatályos jogszabályok alapján. A fentiek mellett bármilyen újabb beruházás (pl. alagcsövezés, melioráció, talajlazítás, csatornaásás, homok-, agyag- vagy földbányászás, magas- vagy mélyépítés, útépítés, stb.), essen az bel- vagy külterületre, jelentős károkat okozhat a régészeti lelőhelyekben, ezért a fenti tevékenységek esetében az örökségvédelmi hatóság az engedélyezés során érvényesíti az örökségvédelmi érdekeket és előírja a szükséges örökségvédelmi hatáscsökkentő eljárást a beruházó számára, amely a gyakorlatban a megelőző régészeti feltárás valamely formáját jelenti. A hatóság saját hatáskörében eljárva mérlegeli a tervezett beruházás és az általa a régészeti örökségben keletkező visszafordíthatatlan folyamatok arányát, viszonyát, majd a jogszabályokkal összhangban, ezek alapján kikötésekkel engedélyezi vagy – jogszabályi feltételek fennállása esetén – elutasítja az engedélykérelmet.

Településünk 8 lelőhelyéből részben vagy teljesen 7 külterületen található. Jelenleg 5 legalább részben szántó művelés alatt található. (Ez a valós állapot, nem a TSZT szerinti besorolás, mivel a TSZT-et nem kaptam meg. Egy lelőhelyet olyan gyümölcsös takar, amely területe korábban szántó volt.) A lelőhelyek az intenzív talajművelés miatt lassan, de biztosan pusztulnak. A szántás – különösen a mélyszántás – az erózióval kiegészülve folyamatos állagromlást okoz az érintett lelőhelyekben, tartós, több évtizedes ilyen jellegű használat során pedig a teljes megsemmisüléssel fenyeget. Ezekben a területeken a szántóként való használatot, mint az eddigi használati módot, az esetek többségében korlátozni ugyan nem szükséges, de javasolt a művelési ág megváltoztatása úgy, hogy az a lelőhelyek tartós és további romlással nem járó fennmaradását garantálja. Javasolt a gyepterület művelési ág és ennek megfelelően a füvesítés után kaszálóként vagy legelőként való hasznosítás bevezetésének megfontolása.

A gyep, rét, legelő művelési módok a régészeti lelőhelyek állapotának háborítatlan megőrzése szempontjából kifejezetten kedvezőek, ilyen területeken jelenleg egyetlen lelőhely sem található. Javasolt törekedni arra, hogy a régészeti lelőhelyek minél nagyobb részén e felületek kerüljenek kialakításra.

A kert, szőlő vagy gyümölcsös kialakítása, illetve erdő telepítése többnyire jelentős veszélyt jelenthet a régészeti lelőhelyekre nézve, ugyanis a szőlő- és kertműveléshez, illetve az erdőgazdálkodáshoz általában kapcsolódó műveletek (pl. tuskózás, rigolírozás) a lelőhelyek vagy lelőhelyrészek megsemmisülésével járhatnak. E tevékenységeket ezért a régészeti lelőhelyek területén kerülni kell. Az örökségvédelmi hatóság örökségvédelmi hatástanulmány készíttetését írhatja elő újrahásznosításra, más célú hasznosításra vagy telekalakításra irányuló földhivatali eljárás esetén. Kertes mezőgazdasági területen jelenleg 2 lelőhelyet ismerünk – legalábbis a 9493. számú lelőhely teljesen gyümölcsös által takart, a 9494. számúnak pedig nagyobb, északi fele van gyümölcsös alatt. (Jelenleg gyümölcsösök vannak a 2 lelőhely területén, de nem biztos, hogy a területek gyümölcsös minősítésűek. A TSZT-t nem kaptam meg. A lelőhelyek területe a hatvanas években még szántó volt.) Erdővel fedett területen egyetlen ukki lelőhely sem található.

Régészeti érdekű terület a település közigazgatási területére eső valamennyi vízfolyás vagy állóvíz partszakasza, még ha ezekben ma már nem is található víz. A jelen művelési ágaktól eltérni ezeken a területeken nem kell, jelenségek vagy leletek észlelése esetén azonban a

jogszabályok által előírt tennivalókon túl értesíteni kell a helyi jegyző útján a területileg illetékes örökségvédelmi hatóságot és megyei hatókörű városi múzeumot is, hogy a lelőhely bekerülhessen a közhiteles örökségvédelmi nyilvántartásba. Amennyiben ezeken a területeken belül azonosítani sikerül a konkrét lelőhelyeket, azokra a továbbiakban a nyilvántartott régészeti lelőhelyekre vonatkozó szabályok és eljárások vonatkoznak. Újabb, jelentős földmunkával járó beruházás vagy változtatás ezért egyik ilyen területen sem javasolt. Amennyiben mégis beépítésre kerül régészeti érdekűként számon tartott terület, fel kell készülni régészeti lelőhely előkerülésére, ami az ott folyó munkálatokat lelassíthatja.

Egy-egy nagyobb területet érintő beruházás esetén – így esetleg útépités, zöldmezős beruházás nyomvonalának, helyének végleges meghatározását megelőzően – célszerű külön örökségvédelmi hatástanulmány készíttetése. A hatástanulmány készítése során alkalmazott, nem roncsoló módszerek (légi fotó, terepbejárás, geofizikai felmérés) és szondázó kutatások segítségével a lelőhely kiterjedése és jellege viszonylag jól meghatározható. A terv véglegesítését megelőzően, saját megrendelésre készített örökségvédelmi hatástanulmány révén elkerülhető, hogy az engedélyeztetési fázisban az örökségvédelmi hatóság a kérelmet elutasítsa vagy a tervek módosítását írja elő. Egy-egy konkrét beruházás tervezési fázisában ezért mindenképpen érdemes egyeztetni az illetékes örökségvédelmi hatósággal.

Amennyiben a lelőhelyeken és régészeti érdekű területeken kívül kerülne elő lelet vagy jelenség, akkor a korábban részletesen leírt jogszabályok szerint kell eljárni.

Régészeti szempontból alapvetően fontos, hogy minden egyes nyilvántartott lelőhelyet érintő munkálat esetében, biztosított legyen a régészeti felügyelet. Tekintettel azonban a törvényi szabályozásra, amely szerint a beruházások esetében a szükségessé váló régészeti feltárások költségét a beruházónak kell állnia, valamint a váratlanul előkerülő lelőhelyek kapcsán szükséges mentő feltárások által okozott időkiesésre egy-egy beruházás során, a nem kellően motivált felek miatt a gyakorlatban továbbra is számolni kell a régészeti jelenségek egy jelentős részének dokumentálatlan pusztulásával. Ennek elkerülése érdekében szükséges az előrelátó tervezés, valamint a fejlesztések során az örökségvédelmi többletköltségek tervezése.

Településünk területén sem az egyes lelőhelyek jelentősége, sem a veszélyeztetés nem indokolja jelenleg egyetlen lelőhely védelemre vonatkozó felterjesztését sem.

Ugyanezen indoknál fogva, bár az egyes régészeti lelőhelyek többnyire jól hozzáférhetőek a kutatás számára, tervezett feltárásukat jelenleg semmi nem indokolja. Beruházást megelőző régészeti kutatás azonban szükség esetén minden területen lehetséges.

Településünk lelőhelyei közül jelenleg egyiket sem javasoljuk régészeti bemutatóhely kialakítására.

Szabályozási javaslatok

A jelenlegi károsan ható folyamat (talaj bolygatása) a fokozatos állagromlást jelenti a lelőhelyek számára. E folyamat elméletileg visszafordítható vagy legalább is megállítható lenne, ha a területeken a talajművelést a lentebb felvázolt módon megváltoztatnák. Ehhez a helyi adminisztráció (Önkormányzat), a szakemberek (örökségvédelmi hatóság, megyei hatókörű múzeum) és az érintett magánszemélyek vagy vállalkozások konstruktív együttműködése szükséges. Ellenkező esetben a folyamat megfordíthatatlannak látszik és előbb-utóbb menthetetlenül a régészeti lelőhelyek teljes megsemmisüléséhez vezet.

„(1) Régészeti érintettség esetén a hatályos kulturális örökségvédelmi jogszabályok alapján kell eljárni.

(4) Minden olyan esetben, amikor régészeti lelet vagy annak tűnő tárgya, régészeti emlék vagy régészeti jelenség kerül elő, a területileg illetékes jegyzőt értesíteni kell, aki haladéktalanul tájékoztatja az örökségvédelmi hatóságot, a további intézkedésig a munkálatokat fel kell függeszteni, a terület őrzéséről a megtaláló köteles gondoskodni.

(7) A régészeti örökséget és a műemléki értéket érintő kérdésekben a központi közhiteles örökségvédelmi nyilvántartásban és a rendezési tervhez készített örökségvédelmi hatástanulmányban foglaltak együttesen irányadók.”

A helyi védeettséggel összefüggő javaslatok

Visszaállítani a helyi védetség korábbi állapotát, és kiegészíteni.

További, helyi védelemre javasolt objektumok

Készült helyszíni bejárás és....

Sorszám	Megnevezés	Cím, hrsz., egyéb azonosító adat, megjegyzés	Kép
1	Lakóház	Kossuth L. u. 25. késő historizáló épület	orvosi rendelő
2	Lakóház	Kossuth L. u. 53. historizáló épület, neoreneszánsz jelleggel	A sárga

Összefoglalás:

Épített örökség:

Ukk a Marcal folyó medencéje alkotta kistáj déli, a folyó kisebb vízhozamú, eredéshez közeli részén, fekvő település. A Marcal-medence hazánk óceáni éghajlati hatású területén található, amely a többi, szomszédos területhez képest átlagosan nagyobb és egyenletesebb eloszlású csapadékot, és alacsonyabb hőmérsékletet is jelent. A völgyet, így a település határát is a lejtőkkel határolt sík, magas talajvízállású termőterületek jellemzik.

Ukk történeti magját, a legkorábban lakott, és oldalhatáron álló házak sorával beépült részét a Kossuth Lajos utca főúttól a Kossuth utca 80. szám környékéig tartó szakasza jelenti. A mai temető területe ekkor még kissé távol eső, de közvetlenül szomszédos külterületi hely volt.

Az utcák vezetése, a templom, és a három, ma is meglévő úri lak telke azok, amelyek a 18. századi állapotokra visszavezethetők. Ezek közül a Gyömörei-kastély tágas, szabálytalan ma a Széchenyi utca nyugati, és a Kossuth utca déli része közé eső telke a mai igen ritkán beépített formájában már ebben a korai időszakban létezett. Kisebb léptékű, közrendű tulajdonában álló lakóházak, vagy összefüggő telekosztás nem maradt fenn ebből a korszakból.

A falu növekedése a 19. században inkább a már lakott területek sűrűbb beépítését jelentette. Az egyetlen e korszakhoz köthető lakott terület növekedés a mai 84. főút mentén, és a főút keleti oldalán való telkek beépítése volt. A 20. század elején a település nyugati-délnyugati irányban is nőtt, ekkora a település, ha laza beépítéssel is, de elérte a mellett fekvő temető területét. Az új falurész a vasút megnyitása után népesült be, kis, oldalhatáron álló, oromfalas, hosszú házaival, ma is őrzi az 1900 táján, a 20. század első harmadában kialakult képét.

A település jelenlegi falusias hangulatának, arculatának megőrzését, építészeti karakterét rövid- és középtávon a településképi arculati kézikönyv, valamint a településképi rendelet határozza meg. A településrendezési eszközök felülvizsgálata során javasolt változtatásokra a település építészeti karakterének hagyományos léptékét és arculatát megőrizve került sor.

Összességében elmondható, hogy a település értékeinek védelmében, az adottságokhoz alkalmazkodó szabályozás került kidolgozásra, mely védi a telekstruktúrát, az utcahálózatot, és a településkaraktert, továbbá figyelembe veszi a településen kialakult jellemző beépítési módokat, építésvonalat és épületmagasságokat.

Régészeti örökség:

A település területén máig összesen 8 régészeti lelőhely (terület) áll a Kötv. általános elvei alapján védelem alatt.

Ezek között egyetlen egy fokozottan védett régészeti lelőhely sem található. A vonatkozó kormányrendelet értelmében a védetté nyilvánított régészeti lelőhelyen a hatóság örökségvédelmi engedélye szükséges – a más hatóság (örökségvédelmi szakhatóság hozzájárulásával vagy szakkérdés vizsgálata alapján kiadott) engedélyéhez nem kötött – minden, 30 cm mélységet meghaladó földmunkához, tereprendezéshez, valamint depó, feltöltés, töltés létesítéséhez és a régészeti emlék megóvási, konzerválási munkálataihoz.

Minden ismert és nyilvántartott lelőhely esetében már a jelenlegi humuszréteg bolygatása (eltávolítása) is sérti a régészeti örökség földben rejlő emlékeit. Amennyiben ezek területén elkerülhetetlen az építési tevékenység, annak eljárásába a kulturális örökségvédelmi hatóságot be kell vonni. Ilyen esetben megelőző régészeti feltárássra kell számítani, amelynek költségeit a beruházónak kell viselnie.

A jelenleg hatályos jogszabályok szerint a település területén a régészeti feladatellátásra a megyei hatókörű Laczkó Dezső Múzeum (8200 Veszprém, Török Ignác utca 7.) jogosult.

Régészeti ügyekben szakhatóságként, illetve szakkérdés vizsgálatában jelenleg Veszprém megye teljes területén a Veszprém Megyei Kormányhivatal, Veszprémi Járási Hivatala Hatósági Főosztály Építésügyi és Örökségvédelmi Osztály (8200 Veszprém, Mindszenty József u. 3-5. Levelezési cím: 8210 Veszprém, Pf.: 1000. tel.: 88-550-497, e-mail: veszprem.epitesugy@veszprem.gov.hu) az illetékes.

Ez a hatástanulmány a készítés időpontjában rendelkezésre álló adatok alapján készült. A település területén időközben előkerülő lelőhelyekről a nyilvántartást vezető hatóság (Miniszterelnökség) vezet közhiteles nyilvántartást. Javasolt minden tervezett beruházás előtt a lelőhellyel való érintettségéről időben meggyőződni.

Nyilatkozat:

A hatástanulmány készítőiként kijelentjük, hogy a hatástanulmány épített örökségi és régészeti munkarésze az örökségvédelmi jogszabályok és a hatósági eljárások figyelembe vételével készült.

A hatástanulmány készítői egyúttal nyilatkoznak arról, hogy a tanulmány készítéséhez szükséges képesítéssel, gyakorlattal és szakértői jogosultággal rendelkeznek, szerepelnek a Miniszterelnökség által vezetett Műemléki szakértői névjegyzékben műemléki szakértőként (műemléki érték dokumentálása).

Batizi Zoltán régészeti szakértői nyilvántartási szám: 17-003

Jankovics Norbert művészettörténész, régész, műemléki szakértő:

Szakértői sz.: 21-0016

Máté Zsuzsanna építész, műemléki szakértő:

Szakértői sz.: 21-0073